

Гургула О.Б.

доктор

Старший лектор з права інтелектуальної власності

Brunel University London

**ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
ПІД ЧАС ВІЙНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО КРИТИЧНО
НЕОБХІДНИХ ЛІКІВ В УКРАЇНІ НА ПІДСТАВІ СТАТТІ 73 ТРІПС**

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала неспровоковану і невинуватену війну проти України, що засуджується цивілізованим світом [4]. Характерною рисою цієї війни є жорстокість і варварство стосовно цивільного населення, а також руйнування цивільної інфраструктури. Однією з найбільш постраждалих галузей наразі є система охорони здоров'я. Ця галузь вже зазнала значного навантаження у зв'язку із пандемією COVID-19, зараз війна підняла цю проблему до катастрофічного рівня. З початком війни попит на ліки значно зріс, з одного боку, через різке і постійне зростання втрат, викликаних російськими нападами на густонаселені райони, а з іншого боку, мільйони пацієнтів із тяжкими захворюваннями, інфекційними та хронічними станами вимагають термінового доступу до ліків [3]. Хоча існує гостра потреба збільшити постачання критично необхідних ліків і медичних виробів, здатність України задовольняти ці потреби значно підірвана їхнім дефіцитом, а також навмисним руйнуванням російськими окупаційними військами медичної інфраструктури України, з одночасним блокуванням імпорту ліків.

Оскільки мільйони українців прямо чи опосередковано постраждали від російської агресії, необхідно терміново знайти оперативне рішення, яке дозволило б збільшити як обсяги, так і пришвидшити терміни постачання ліків українцям. Це рішення також має враховувати економічний тиск та значні обмеження державного бюджету України, оскільки значна частина його фінансових ресурсів зараз спрямовується на підтримку героїчної української

армії та зміцнення оборони України. Тому таке рішення також має бути недорогим і доступним.

Одним із таких заходів є використання всіх існуючих вітчизняних виробничих потужностей (тобто тих заводів, які не були пошкоджені чи знищені російськими окупаційними військами), а також пошук будь-якої потенційної можливості імпорту основних ліків з-за кордону. Для цього необхідно усунути всі бар'єри, у тому числі у вигляді прав інтелектуальної власності (ІВ), які можуть захищати багато критично необхідних лікарських засобів, котрі невідкладно потрібні Україні. Слід зазначити, що Україна завжди забезпечувала справедливий баланс захисту між приватними та публічними інтересами, впроваджуючи високі стандарти захисту ІВ відповідно до своїх зобов'язань за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) та наближаючи її стандарти до європейських згідно з Угодою про асоціацію, підписаною між Україною та Європейським Союзом. Однак екстремальні обставини війни, що триває, вимагають застосування радикальних заходів.

Такі невідкладні заходи повинні включати обмеження прав ІВ, пов'язаних з критично необхідними лікарськими засобами та медичними виробами, щоб дати можливість задіяти всі наявні вітчизняні виробничі потужності та залучити будь-який потенційний імпорт генериків та біосимілярів необхідних Україні. Вказане обмеження прав ІВ є можливим на підставі положення про «Винятки щодо безпеки» ст. 73(b)(iii) ТРИПС [1]. Це положення дозволяє члену СОТ впроваджувати заходи з метою захисту його основних інтересів безпеки під час війни [1,2].

1. Міжнародні зобов'язання України щодо захисту прав ІВ та винятки

Захист прав ІВ є частиною міжнародних зобов'язань України. Зокрема, Україна є учасницею ряду двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів, які регулюють захист прав ІВ, включаючи ТРИПС. В рамках цих міжнародних договорів Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити ефективний захист та здійснення прав ІВ на своїй території. Будучи частиною пакету угод Світової

організації торгівлі (СОТ), Угода ТРІПС встановлює мінімальні стандарти захисту прав ІВ, які зобов'язані забезпечити всі члени СОТ. Невиконання зобов'язань ТРІПС може призвести до процедури врегулювання спорів згідно з правилами СОТ, і, як наслідок, накладення торговельних санкцій проти країни, яка не дотримується своїх зобов'язань.

Не дивлячись на те, що ТРІПС містить вимоги щодо дотримання зобов'язань по захисту прав ІВ усіма членами СОТ, ТРІПС також містить певні винятки щодо виконання таких зобов'язань. Зокрема, беручи до уваги той факт, що Україна знаходиться у стані війни, можливе застосування положення ст. 73 «Винятки щодо безпеки» ТРІПС. Відповідно до цього положення: «Ніщо в цій Угоді не слід тлумачити так, щоб: ...b) утримати члена від вжиття будь-яких заходів, які він вважає необхідними для захисту його основних інтересів безпеки: .... iii) вжитих під час війни або в умовах інших надзвичайних ситуацій в міжнародних відносинах...». Іншими словами, пункт (b) ст. 73 містить вступну частину, яка кваліфікує дії, які члену СОТ не можна перешкодити вчиняти, а саме дії «які він вважає необхідними для захисту своїх основних інтересів безпеки». Такі дії можуть бути здійснені незважаючи на зобов'язання члена згідно ТРІПС. Тобто, це положення гарантує, що члени СОТ мають право посилатися на захист своїх основних інтересів безпеки, щоб виправдати дії, які фактично не відповідають ТРІПС. Таким чином, ст. 73 ТРІПС по суті виступає як виняток або захист проти звинувачень у порушенні зобов'язань згідно з ТРІПС.

Однак застосування винятку передбаченого ст. 73 ТРІПС має певні обмеження, а саме повинно відповідати вимогам цього положення та практики його застосування органом вирішення спорів СОТ, зокрема роз'ясненнями у справах *Russia – Traffic in Transit* та *Saudi Arabia-IPRs*. Так, для дотримання вимог ТРІПС, зокрема ст. 73, та уникнення значних торговельних санкцій за порушення зобов'язань по ТРІПС, в нормативно-правовому акті про обмеження прав ІВ має бути чітко зазначено, що Україна перебуває у стані війни і ці заходи вживаються під час війни. Основним в застосуванні положення ст. 73 ТРІПС є необхідність

чіткого формулювання мети застосування обмежень прав ІВ, тобто які саме основні інтереси безпеки в Україні мають бути захищені шляхом обмеження прав ІВ. Крім того, обмеження прав ІВ повинні бути напряду пов'язанні із захистом таких основних інтересів безпеки. Одним з ключових прикладів захисту основних інтересів безпеки в Україні під час війни є захист життя та здоров'я людей в Україні, а обмеження прав ІВ на критично необхідні ліки та медичне обладнання буде напряду пов'язано із захистом таких інтересів.

Підсумовуючи, хотілось би зазначити, що питання захисту життя і здоров'я людей в Україні є фундаментальним обов'язком держави, закріпленим в Конституції. Дотримання цього обов'язку є особливо критичним під час війни для полегшення страждань населення. Тому потрібно використовувати всі наявні механізми для цього. Вважаємо, що сформульований механізм є одним з найефективніших способів подолання нинішньої кризи охорони здоров'я в Україні і може допомогти врятувати життя мільйонів людей.

Список використаних джерел:

1. Ці тези засновані на статті Olga Gurgula, 'Saving Ukrainian Lives during the Russian War: Ukraine Must Waive IP Rights under Article 73 TRIPS to Provide Access to Essential Medicines' (GRUR International, 8/2022) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4082247.
2. Frederick Abbott, 'The TRIPS Agreement Article 73 Security Exceptions and the COVID-19 Pandemic' (2021) The South Centre Research Paper 116.
3. David A. Leon *et al.*, 'The Russian invasion of Ukraine and its public health consequences' (2022) 15: 100358 The Lancet Regional Health – Europe 1.
4. United Nations General Assembly Resolution ES-11/1, a resolution of the eleventh emergency special session of the United Nations General Assembly, adopted on 2 March 2022
5. Russia – Measures Concerning Traffic in Transit, Report of the Panel, WT/DS512/R, 5 April 2019.
6. Saudi Arabia - Measures Concerning the Protection of Intellectual Property Rights, Report of The Panel, WT/DS567/R, 16 June 2020.